

Boğdan ve Erdel prenslikleri olarak haraç-güzâr statüsünde olduğundan buralarda doğrudan bir Osmanlı idaresi yoktu, müs-lüman topluluk da bulunmuyordu. Bu sebeple Macaristan veya Balkanlar'daki Osmanlı eyaletleriyle mukayese edildiğinde buralarda çok daha az cami, türbe, han, hamam gibi Osmanlı eserlerine rastlanır. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin tesbitlerine göre 1970'lerde Macaristan'da 710 Osmanlı eseri varken Romanya'da 234 adet eser mevcuttu (*Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri I*, s. 1-2). Ayverdi, Romanya arazi-sinden yalnız Dobruca'da az sayıda mi-mari eser kaldığını, Timişvar Banat eyaletindekilerin ise tamamıyla yok olduğuna yazır.

Bugün Romanya'da ayakta kalan İslâmî eserler arasında ilk sırayı Babadağı'daki Sarı Saltuk Baba Türbesi alır (XIII. yüzyıl). II. Bayezid 1484 yılında Babadağı Sarı Saltuk Türbesi'ne vakıflar tahsis etmiştir. Son zamanlarda restore edilen türbe ziyarete açıktır. Türbeye yakın bir yerde XVII. yüzyıl başlarına ait Gazi Ali Paşa Camii bulunmaktadır (bk. ALİ PAŞA CAMİİ ve TÜRBESİ). Mangalya'da II. Selim'in kızı ve Sokullu Mehmed Paşa'nın zevcesine ait İsmihan Camii (*a.g.e.*, s. 42-43, 48-50), Dobruca'da Mecidiye'de Sultan Abdülme-cid Camii, Tulç'a'da Azizye (Sultan Abdül-laziz) Camii (bk. AZİZİYE CAMİİ) mevcuttur (*a.g.e.*, s. 53, 66). Köstence'de en ihtişamlısı Kral Camii (Büyük Cami) olup burayı I. Carol 1910'da kendi parasıyla yaptırmıştır (*a.g.e.*, s. 45). Bükreş'te eski kervansaray tarzında XIX. yüzyıl başlarında Alem-dar Mustafa Paşa'nın dostu Manuk Bey Mirzayan'ın inşa ettirdiği Manuk Hanı restore ve modernize edilmiştir (*a.g.e.*, s. 25: 1880'lere ait fotoğraf). Yine Bükreş'te I. Dünya Savaşı'nda şehid düşen 535 Türk askerinin mezarının bulunduğu Türk Şehitliği vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müstecip Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, Ankara 1966, s. 45-244; *Prezente musulmane în România*, Bucureşti 1976, tür.yer.; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri I*, s. 11-68; A. Popovic, *Balkanlar'da İslâm*, İstanbul 1995, s. 123-184; M. Maxim, *L'empire ottoman au nord du Danube et l'autonomie des principautés roumaines au XVIe siècle: Etudes et documents*, İstanbul 1999, s. 11-283; a.mlf., *Romano-Ottomanica: Essays & Documents from the Turkish Archives*, İstanbul 2001, s. 11-213; a.mlf., "XVI. Asrın İkinci Yarısında Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı Eflâk-Buğdan'ın İktisadi-Malî Mükellefiyetleri Hakkında Bazı Düşünceler", *TTK Bildiriler*, VII (1973), II, 553-564; a.mlf. – L. Maxim, "Romanya'da Osmanlı Araştırmaları", *a.e.*, XIII (2002), I, 221-241; *İstoria Românilor*, Bucureşti 2001-2003, I-IX, tür.yer.; Cristina Feneşan, *Cultura otomană a vi-*

layetului Timișoara 1552-1716, Timișoara 2004, tür.yer.; Filiz Halil, *İsakça'da Türk İzleri*, Galati 2004, s. 34-149; *Antique Ottoman Rugs in Transylvania* (ed. Stefano Ionesco), Rome 2005, s. 13-225; Engin Beksaç, "Balkanlarda Tarih Öncesi ve Erken Uygarlıklar", *Balkanlar El Kitabı I: Tarih* (der. Osman Karatay – Bilgehan A. Gökdağ), Ankara 2006, s. 37-53.

MİHAİ MAXİM

ROSENTHAL, Franz

(1914-2003)

Alman asıllı Amerikalı şarkiyatçı.

Yahudi bir ailenin çocuğu olarak 31 Ağustos 1914'te Berlin'de doğdu. 1932 yılında girdiği Berlin Üniversitesi'nde dönemin en ünlü hocalarından klasik diller ve şarkiyat okudu. 1935'te hazırladığı *Die Sprache der palmyrenischen Inschriften und ihre Stellung innerhalb des Aramäischen* adlı teziyle (Leipzig 1936) doktor unvanını aldı. Ardından İtalya'ya giderek Floransa'da bir yıl öğretmenlik yaptı. Berlin'e döndükten sonra Lehnanstalt für die Wissenschaft yüksek haham okulunda öğretim faaliyetini sürdürdü. 1938'de yazdığı *Die aramäische Forschung seit Th. Nöldeke's Veröffentlichungen* adlı eseriyle (Leiden 1939) ilk defa o yıl verilmeye başlanan "Lidzbarski" ödülüne layık görüldü de yahudi oluşu sebebiyle ödülün parasal kısmını alamadı. Yahudi aleyhtarlığının doruğa çıktığı 1938 yılının sonunda Almanya'yı terkederek Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti; 1940'ta Cincinnati'deki (Ohio) Hebrew Union College'da göreve başladı. 1943'te Amerikan vatandaşlığına geçti ve askerliğini Washington'daki Stratejik Hizmetler Dairesi'nde yaptı. II. Dünya Savaşı'nın ardından tekrar akademik hayata dönen Rosenthal 1948'de Pennsylvania Üniversitesi'ne intisap etti. 1956 yılında, 1985'te emekliye ayrılıncaya kadar görev yapacağı Yale Üniversitesi'nde Sâmî dilleri profesörlüğüne tayin edildi.

Yale Üniversitesi Yakınoğu Çalışmaları Bölümü'nün dünya çapında saygınlık kazanmasında önemli rol oynayan ve İslâm araştırmalarının Amerikan üniversitelerinde yaygınlaşmasına öncülük eden Rosenthal, 1964-1965 yıllarında American Oriental Society ile American Philosophical Society, American Academy of Arts and Sciences, Medieval Academy of America, American Academy of Jewish Research, British Academy, Middle East Medievalists, Deutsche Morgenländische Gesellschaft ve Accademia Nazionale dei Lincei

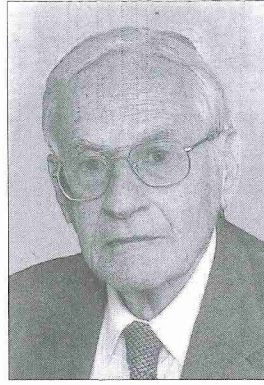
gibi bilim kurumlarının başkanlığını yürüttü. Giorgio Levi Della Vida ve Harvey Prize ödülleriyle sahip bulunan Rosenthal'e Columbia, Tübingen, Tel Aviv ve Kudüs İbrâ-nî üniversiteleri tarafından fahri doktora pâyesi verildi. 1984'te yayımlanan *Journal of American Oriental Society*'nin CIV. cildi ile *Oriens*'in XXXVI. cildi de kendisine adandı.

8 Nisan 2003 tarihinde Brandford'da (Connecticut) ölen Franz Rosenthal arkasında yirmi üçü kitap, 106'sı makale, altmış ikisi *The Encyclopaedia of Islam*'da yayımlanmış yetmiş beş madde, kitap tanıtım-kritik yazısı olmak üzere toplam 363 çalışma bırakmıştır. Onun eserlerinin görülen özelliklerden biri, Ortaçağ İslâm medeniyetinin daha önce hiç değinilmemiş yönleriyle sosyal ve kültürel tarihi üzerinde durmuş olmasıdır. İşlediği konular İslâm'da mizah, uyuşturucu, şans oyunları ve kumar, intihar, çocuk psikolojisi, hediye ve rüşvet gibi ilginç ve aynı zamanda ele alınması zor konulardır. Rosenthal'in temelde iki tez savunmuş olması dikkat çeker. Bunlardan ilki İslâm medeniyetinin Grek medeniyetini devam ettirdiği, ikincisi insanoğlunun arzularıyla genelde dinin, özde de İslâm'ın çatıştığı, kanun ve kurallarla bastırılan isteklerin bir şekilde ortaya çıkarak toplumsal düzeni etkilediği görüşüdür.

Eserleri. A) Telif. 1. *Ahmad b. at-Tayyib as-Sarahsi* (New Haven 1943). III. (IX.) yüzyılda yaşayan edip Ahmed b. Tayyib'in hayatının anlatıldığı ve bir bütün halinde günümüze ulaşmayan eserlerinin diğer müelliflerin ondan yaptıkları alıntılarla tesbit edildiği bir kitap olup bu alandaki ilk çalışmadır. 2. *The Technique and Approach of Muslim Scholarship* (Rome 1947). (A. trc. Enis Feriha, *Menâhicü'l-'ulemâ'î'l-müslimîn fi'l-bahşi'l-'ilmî*, Beyrut 1961). 3. *Humor in Early Islam* (Leiden 1956). II. (VIII.) yüzyılda Medine'de yaşadığı tahmin edilen Arap mizahçısı Eş'eb'e ait hikâyeleri içeren eserde İslâm mizahına ait malzemenin incelenmesinin ardından Eş'eb'in tarihsel kişiliği ortaya konulmuştur. Eş'eb'e ait 161 fıkra ve hikâyenin tercümesini de ihtiva eden çalışmanın son bölümünde İslâm dünyasında gülme konusundaki nazariyeler üzerinde durulmuş ve esere Arap literatüründe Eş'eb'e yapılan atıfları içeren bir bibliyografya eklenmiştir (T. trc. Ahmet Arslan, *Erken İslâm'da Mizah*, İstanbul 1997). 4. *A History of Muslim Historiography* (Leiden 1952). Batı'da İslâm tarihçiliği üzerine yapılan çalışmaların öncülerinden olan bu klasik-

leşmiş eserde İslâm tarihçiliği bir bütün halinde incelenmekte ve problemleri ortaya konulmaktadır. Üç bölüme ayrılan kitabın ilk bölümünde İslâm dünyasında tarih kavramı, Câhiliye döneminde tarih, İslâm tarihçiliğinin doğuşu ve tarih yazımının çeşitleri; ikinci bölümünde İslâm tarihçiliği hakkında yazan Adudüddin el-İcî, Kâfiyeci, Şemseddin es-Sehâvî ve Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin tarihe ve tarihçiliğe dair görüşleri; üçüncü bölümünde İbnü'l-Adîm, Makrîzî, İbn Hacer el-Askalânî ve Zehebî'nin tarihe ilgili düşünceleri anlatılmaktadır. Eseri Sâlih Ahmed Ali Arapça'ya ('İlmü't-târih 'inde'l-müslimin, Bağdad 1963) ve Esedullah Âzâd Farsça'ya (*Târîh-i Târîhigârî der İslâm*, I-II, Meşhed 1986) tercüme etmiştir. 5. *The Muslim Concept of Freedom Prior to the Nineteenth Century* (Leiden 1960). İslâm düşüncesinde özgürlük kavramının felsefi, içtimai, hukukî ve metafiziksel yönlerini başlangıcından XIX. yüzyıla kadar ele alan bir araştırma olup Arapça'ya çevrilmiştir (Maan Ziyâde – Rıdvân es-Seyyid, *Mefhûmü'l-hürriyye fi'l-İslâm: Dirâse fi müşkiliyyâtî'l-muştalâh*, Beyrut 1978; Arapça'dan Türkçe'ye: Vecdi Akyüz, *İslâm'da Özgürlük Kavramı*, İstanbul 2000). 6. *A Grammar of Biblical Aramaic* (Wiesbaden 1961) (Fr. trc. P. Hébert, *Grammaire d'aramiéen biblique*, Paris 1988). 7. *Das Fortleben der Antike im Islam* (Zürich 1965). Grek düşüncesinin İslâm felsefe, bilim ve kültürüne yaptığı etkilerin incelendiği eser İngilizce'ye tercüme edilmiştir (Emile Marmorstein – Jenny Marmorstein, *The Classical Heritage in Islam*, London 1975). 8. *An Aramaic Handbook: Texts and Glossary* (Wiesbaden 1967). 9. *Knowledge Triumphant; the Concept of Knowledge in Medieval Islam* (Leiden 1970). İslâm medeniyetinde çok önemli bir yeri bulunan ilim kavramının ortaya çıkışını, gelişimini, tarihî açıdan içerdiği anlamları ve çeşitli alanlardaki yerini ele alan bir çalışmadır (T. trc. Lâmi Güngören, *Bilginin Zaferi: İslâm Düşüncesi'nde Bilgi Kavramı*, İstanbul 2004). 10. *The Herb: Hashish Versus Medieval Muslim Society* (Leiden 1971). VII-X. (XIII-XVI.) yüzyıllar arasında İslâm dünyasında uyusturucu kullanımını irdeleyen eserde konuyla ilgili yazmaların incelenmesinin ardından uyusturucu kullanımı, uyusturucunun toplum hayatındaki yeri ve buna ilişkin hukukî tartışmalar ortaya konulmuş, ayrıca esere uyusturucuyla ilgili bazı şiirlerin tercüme-leri ve Bedreddin ez-Zerkeşî'nin *Zehrü'l-âriş* adlı risâlesi eklenmiştir. 11. *Gamb-*

Franz Rosenthal

ling in Islam (Leiden 1975). Şans oyunları, Câhiliye ve İslâm edebiyatında kumar ve kumarın sosyal hayattaki rolü hakkında olan bu çalışma Ortaçağ İslâm dünyasında kumar üzerine yazılmış ilk monografidir. 12. *Sweeter than Hope, Complaint and Hope in Medieval Islam* (Leiden 1983).

B) Neşir ve Tercümeleler. 1. *Alfarabius: De Platonis Philosophia* (London 1943, Richard Walzer ile birlikte). Fârâbî'nin *Felsefetü Eflâtûn* adlı eserinin neşridir. 2. Şemseddin es-Sehâvî, *el-İ'ân bi't-tevbih li-men zemme't-târîh* (Beyrut, ts.). 3. *The Muqaddimah. An Introduction to History* (I-III, London 1958). İbn Haldûn'un *Muqaddime*'sinin çeşitli kütüphanelerdeki nüshalarına dayanarak yapılan açıklama İngilizce çevirisidir. 4. *The History of al-Tabarî* (I-XXXVIII, New York 1989). State University of New York Yayınevi'nin İngilizce'ye tercüme ettirerek İhsan Yârşâtîr'in (Ehsan Yar-Shater) editörlüğünde yayımladığı Taberî'nin *Târîh*'inin ilk ve son ciltlerinin açıklamalı çevirisidir; ilk cildin başında Rosenthal'in kaleme aldığı Taberî'nin hayatı ve eserleri hakkında geniş bir giriş bulunmaktadır. Rosenthal'in makalelerinin bir kısmı *Four Essays on Art and Literature in Islam* (Leiden 1971), *Muslim Intellectual and Social History* (London 1990), *Grek Philosophy in the Arab World* (London 1990) ve *Science and Medicine in Islam* (London 1991) adıyla toplu halde yayımlanmıştır (eserleri için ayrıca bk. Endress – Overwien, XXXVI [2001], s. XIII-XXXIV).

BİBLİYOGRAFYA :

F. Rosenthal, *Science and Medicine in Islam: A Collection of Essays*, London 1990, s. IX-XXVIII; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikkün*, Kahire 1980, III, 162-163; Yahyâ Murâd, *Mu'cemü esmâ'i'l-müsteşrikin*, Beyrut 1425/2004, s. 397-398; G. Endress – O. Overwien, "Verzeichnis der Schriften von Franz Rosenthal", *Oriens*, XXXVI (2001), s. XIII-XXXIV; "Franz Rosenthal", *Yale Bulletin and*

Calendar, XXXI/26, New Haven 2003, s. 1-3; Cengiz Tomar, "Franz Rosenthal (1914-2003)", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sy. 10, İstanbul 2003, s. 179-181; D. Gutas, "Knowledge Triumphant: The Life of Franz Rosenthal 1914-2003", *al-Usur al-Wusta: The Bulletin of Middle East Medievalists*, XV/2, Chicago 2003, s. 35-37; B. R. Foster, "Franz Rosenthal, August 31st 1914-April 8th 2003", *Af.O, L* (2003-2004), s. 513-514; J. van Ess, "Franz Rosenthal (1914-2003), Alte und Neue Welt im Leben eines Orientalisten", *ZDMG*, CLV/1 (2005), s. 51-67; "Rosenthal, Franz", *Ej.d.*, XIV, 292-293.

CENGİZ TOMAR

ROSS, Edward Denison
(1871-1940)

İngiliz şarkiyatçısı.

Marlborough yakınlarındaki Stepney köyünde doğdu; köy papazının oğludur. İlk ve orta öğrenimini Marlborough'da, yüksek öğrenimini Londra Üniversitesi'nde tamamladı. Dile karşı olan yeteneği ve ilgisiz dolayısıyla önce Paris'e, Saint-Petersburg'a ve daha sonra Strasburg'a giderek Doğu dilleri, özellikle Arapça, Farsça okudu ve Theodor Nöldeke'nin danışmanlığında doktora yaptı. Hocaları arasında E. John Wilkinson Gibb, Charles Schefer ve Baron Rosen gibi ünlü ilim adamları yer almaktadır. Ülkesinde Doğu araştırmalarına ilginin artmasına önemli katkılarda bulunan şarkiyatçılardan biridir. 1896'dan itibaren dört yıl kadar Londra Üniversitesi'nde Fars dili ve edebiyatı okuttu. Bu ilk hocalık döneminin ardından yeteneklerinin ve özel meraklarının etkisi altında kısa sürelerle Lizbon, Floransa ve Semerkant gibi sanat ve ilim merkezlerinde bulundu ve kendini geliştirdi. O yılların ilk ürünleri, Orta Asya'nın Ortaçağ tarihiyle ilgili olarak Haydar Mirza'dan yaptığı *The Tarikh-i Rashidi: A History of the Moguls of Central Asia* adlı tercüme ile (London 1895, 1898) *The Heart of Asia* adlı telifidir (London 1899); bunları diğer akademik çalışmalarını takip etmiştir: *The Early Years of Shah Ismail* (London 1896), *The Life and Times of Omar Khayyam* (New York 1900). 1901'de Hindistan'daki Kalkûta Medresesi'nin müdürlüğüne tayin edilen Ross, 1911'de devlet arşivleri sorumluluğu ve Eğitim Bakanlığı müsteşarlığı ile birleştirilen bu görevde 1914 yılına kadar kaldı. Bunun yanı sıra Kalkûta Üniversitesi'nde hocalık yaptı; Asiatic Society of Bengal'in en aktif üyesi oldu; Sanskritçe, Çince ve Tibetçe'yle ilgilenmeye başladı. Bu arada ilmi çalışmalarına devam etti. *A Polyglot*